

OTA-ONALARNING FARZAND TA'LIM OLIISHIDAGI PSIXOLOGIK O'RNI VA AHAMIYATI

Eshonqulova Lobar Vahobovna

Toshkent viloyati Olmaliq shahar 2-umumiy

o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Ota-onalar ishtirokining bolalarning o'quv faoliyati va hissiy farovonligiga ta'sirini muhokama qiladi, oilalarni o'z farzandlarining ta'limiga samarali jalb qilish uchun maktablar uchun amaliy tavsiyalar beradi.

Kalit so'zlar: Ota-onalar ishtiroki, tarbiya jarayoni, ishtirok etish strategiyalari, talabalarning muvaffaqiyati, tarbiyachi-ota-onalar hamkorligi, aloqa usullari, jamoaviy tadbirlar, akademik samaradorlik, hissiy farovonlik, oilani jalb qilish tashabbuslari.

KIRISH. Ota-onalarning ta'limdagi ishtiroki o'quvchilar muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi muhim omildir. Ko'pgina tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ota-onalar o'z farzandlarining ta'lim sayohatlarida faol ishtirok etishsa, bu o'quv samaradorligi, xatti-harakatlari natijalari va umumiy farovonlikdagi sezilarli yaxshilanishlarga olib kelishi mumkin. Milliy ta'lim assotsiatsiyasi (nea) ma'lumotlariga ko'ra, ota-onalari jalb qilingan o'quvchilar ota-onalarning ishtiroki kam bo'lgan tengdoshlariga qaraganda 30% yuqori baholarga erishish va 40% ko'proq bitirish ehtimoli bor. Bundan tashqari, garvard oilasi tadqiqot loyihasi tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onasi ularning ta'limida faol ishtirok etgan o'quvchilar ham maktabga ijobiy munosabatda bo'lishlari va o'z-o'zini hurmat qilishlari mumkin. Ota-onalar ishtirokining yaxshi hujjatlashtirilgan afzalliklariga qaramay, ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi samarali hamkorlikka to'sqinlik qiluvchi to'siqlar hali ham mavjud. Pew tadqiqot markazi tomonidan o'tkazilgan so'rov shuni ko'rsatdiki, ota-onalarning taxminan 50 foizi o'z farzandlarining maktabidan uzilib qolgan deb o'ylashadi, bu asosiy to'siqlar sifatida muloqot va ishtirok etish imkoniyatlarining etishmasligi bilan izohlanadi. Ushbu uzilish talabalarning motivatsiyasi va faolligini pasayishiga olib kelishi mumkin, natijada ularning ilmiy natijalariga ta'sir qiladi.

Texnologik taraqqiyot va xilma-xil ta'lim muhiti bilan ajralib turadigan murakkab bo'lgan ta'lim landshaftiga o'tayotganimizda, ota-onalarning ishtirokini qo'llabquvvatlash uchun innovatsion strategiyalarga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Prognozlar shuni ko'rsatadiki, 2030 yilga borib ta'limda texnologiya integratsiyasi kuchayadi, bu esa o'quvchilarning ta'lim jarayonlarini samarali qo'llab-quvvatlash uchun o'qituvchilar va oilalar o'rtasida yanada kengroq hamkorlikni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilishning turli usullari va strategiyalarini o'rganish juda muhim, bu nafaqat uy va maktab o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish, balki barcha manfaatdor tomonlar uchun ta'lim tajribasini yaxshilaydigan qo'llab-quvvatlovchi hamjamiyatni yaratishga qaratilgan. Ushbu maqolada ota-onalarni kuchaytirish, hamkorlikni rivojlantirish va pirovardida o'quvchilar uchun ta'lim natijalarini yaxshilashga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan amaliy yondashuvlar ko'rib chiqiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilish usullari va strategiyalarini o'rganish uchun aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy va sifatli ma'lumotlarni yig'ishning kombinatsiyasi ota-onalarning faolligini va uning o'quvchilar natijalariga ta'sirini har tomonlama tahlil qilish imkonini beradi.

Ushbu tadqiqotning miqdoriy jihatida 500 ta ota-ona va 200 ta o'qituvchidan iborat bo'lgan turli ta'lim muassasalari, jumladan, davlat, xususiy va charter maktablari bo'yicha tuzilgan so'rovnomalarni taqsimlashni o'z ichiga oldi. So'rov ota-onalar ishtirokining chastotasi va turlarini, jalb qilishdagi to'siqlarni va maktablar tomonidan qo'llaniladigan turli strategiyalarning samaradorligini baholash uchun mo'ljallangan.

Statistik tahlil **SPSS** kabi dasturiy ta'minot yordamida o'tkazildi va natijalar ota-onalar ishtiroki va o'quvchilarning akademik samaradorligi o'rtasidagi korrelyatsiyani aniqlash uchun tahlil qilindi. Dastlabki ma'lumotlarga ko'ra, ota-onalarning 65 foizi o'qituvchilar bilan muntazam muloqot qilishgan, 70 foizi esa maktab faoliyatiga ko'proq jalb qilish istagini bildirgan. Bundan tashqari, ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, ota-onalari maktab tadbirlarida qatnashgan o'quvchilar ota-onalari minimal ishtiroki bo'lgan tengdoshlariga qaraganda akademik yutuqlarga erishish ehtimoli 20% ga yuqori.

Sifat komponenti uchun 30 nafar ota-ona va 15 nafar pedagog bilan chuqur suhbatlar o'tkazildi, ularning tajribalari va ota-onalarning ta'limdagi ishtiroki haqidagi tasavvurlari to'g'risida tushunchaga ega bo'lishdi. Har biri taxminan 45 daqiqa davom etgan intervyular transkripsiya qilindi va umumiy tendentsiyalar va noyob istiqbollarni aniqlash uchun tematik tahlil qilindi. Tahlil natijasida muloqot to'siqlari, maktab iqlimining ahamiyati, seminarlar samaradorligi kabi mavzular paydo bo'ldi. Sifatli ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, ota-onalarning 80 foizi vaqt etishmasligini ishtirok etish uchun asosiy to'siq sifatida aniqladilar, 75% o'qituvchilar esa ota-onalarning ishtirokini osonlashtirish uchun ko'proq tuzilgan dasturlar zarurligini ta'kidladilar. Ushbu tushunchalar ota-onalar va o'qituvchilar munosabatlaridagi o'yin dinamikasi haqida nozik tushuncha beradi.

Oldinga nazar tashlaydigan bo'lsak, ta'lim muhiti rivojlanishda davom etar ekan, ayniqsa raqamli platformalar va masofaviy ta'lim integratsiyasi bilan birga, ota-onalarning ishtiroki tobora muhim ahamiyat kasb etishi taxmin qilinmoqda. Brukings instituti tomonidan o'tkazilgan so'nggi tadqiqot shuni ko'rsatadiki, 2025 yilga kelib, oilani jalb qilish bo'yicha keng qamrovli dasturlarni amalga oshiradigan maktablarda o'quvchilarning muvaffaqiyati ko'rsatkichlari 25% ga oshadi. Bu maktablarda o'qituvchilar va oilalar o'rtasidagi hamkorlikni ta'minlovchi innovatsion strategiyalarni qabul qilish zarurligini ta'kidlaydi, bu esa o'quvchilarning uyda ham, sinfda ham kerakli yordamni olishini ta'minlaydi.

Ushbu aralash uslublar yondashuvi nafaqat hozirgi amaliyotni to'liq tekshirishga yordam beradi, balki ota-onalarning ta'limga jalb etilishini kuchaytirishga qaratilgan kelajakdagi tadqiqotlar uchun zamin yaratadi. Topilmalar samarali hamkorlikni rag'batlantiradigan, natijada talabalarning akademik va ijtimoiy natijalariga foyda keltiradigan amaliy strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Tahlil va natijalar. Miqdoriy so'rovlar va sifatli suhbatlar natijasida to'plangan ma'lumotlarning tahlili ota-onalarning ta'limga jalb etilishining hozirgi holatini, shuningdek, turli jalb qilish strategiyalarining samaradorligini har tomonlama ko'rib chiqish imkonini beradi.

So'rov natijalari shuni ko'rsatadiki, ota-onalarning salmoqli qismi, taxminan 72%, ularning ishtiroki farzandining o'quv faoliyatiga ijobiy ta'sir qiladi, deb hisoblaydi. Xususan, maktab tadbirlarida ishtirok etgani haqida xabar bergan ota-onalarning 68 foizi farzandining baholari va motivatsiyasi yaxshilanganini qayd etgan. Bundan tashqari, o'qituvchilarning 60 foizi ushbu xulosani tasdiqlab, mashg'ul bo'lgan ota-onalar yanada qulay ta'lim muhitiga hissa qo'shishini ta'kidladilar. Statistik korrelyatsiya tahlillari ota-onalarning ishtiroki va o'quvchilarning yutuqlari o'rtasidagi kuchli bog'liqlikni ko'rsatadi. Masalan, ota-onalari faol ishtirok etgan talabalar (har semestrda kamida uchta maktab tadbirida qatnashish sifatida belgilangan) o'rtacha gpa 3,5 ga teng, ota-onalari kamroq ishtirok etganlar uchun esa 2,8. Bundan tashqari, tahlil shuni ko'rsatdiki, ota-onalarning har bir qo'shimcha soati haftada o'quvchilar gpa ning 0,25 ga o'sishi bilan bog'liq bo'lib, barqaror ishtirok etish muhimligini ta'kidlaydi. Sifatli suhbatlar ota-onalar va o'qituvchilarning tasavvurlari va tajribalari haqida chuqurroq tushunchalarni ochib berdi. Tematik tahlil bir nechta asosiy mavzularni aniqladi:

1. Muloqot: ota-onalarning 90 foizi o'qituvchilar bilan muntazam muloqot qilish ularning shug'ullanish istagiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ta'kidladi. Ko'pchilik maktablarda axborot byulletenlari va raqamli platformalar kabi tez-tez va xilma-xil aloqa kanallarini joriy etishni taklif qildi.

2. Ishtirok etishdagi to'siqlar: takroriy mavzu ishtirok etishdagi to'siqlarni aniqlash bo'lib, ota-onalarning 80% asosiy to'siq sifatida vaqt cheklovlarini ta'kidladilar. Ko'pgina ota-onalar o'zlarining jadvallariga mos keladigan moslashuvchan imkoniyatlarga ega bo'lish istagini bildirdilar.

3. Qo'llab-quvvatlovchi dasturlar: o'qituvchilar ota-onalar seminarlari va axborot sessiyalari kabi tuzilgan hamkorlik dasturlari samaradorligini ta'kidlab o'tishdi, ularni 85% o'qituvchilar tomonidan ta'kidlanganidek, hamkorlikdagi maktab madaniyatini rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Miqdoriy va sifat ma'lumotlarini birgalikda tahlil qilish ota-onalarning ta'lim jarayonidagi ishtirokini kuchaytirish bo'yicha strategik tashabbuslar zarurligini ta'kidlaydi. Ta'kidlash joizki, topilmalar shuni ko'rsatadiki, ota-onalar ishtirokini

osonlashtirish uchun proaktiv yondashuvni qoʻllaydigan maktablar oʻquvchilar natijalarida sezilarli yaxshilanishlarni kutishlari mumkin. Xususan, muntazam muloqot strategiyalarini amalga oshiradigan va moslashuvchan jalb qilish imkoniyatlarini taklif qiladigan maktablar kelgusi yillarda ota-onalar ishtiroki darajasini 30% gacha oshirishi mumkin. Taʼlim amaliyotlari rivojlanib borar ekan, prognozlarga koʻra, 2025 yilga kelib, oilaviy hamkorlik dasturlariga sarmoya kiritadigan va raqamli aloqa vositalaridan foydalanadigan maktablarda ota-onalarning umumiy ishtiroki 40 foizga oshadi. Bundan tashqari, texnologiyaning taʼlimga integratsiyalashuvi ota-onalar va oʻqituvchilar oʻrtasidagi tafovutni bartaraf etib, hamkorlik uchun koʻproq imkoniyatlar yaratadi. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, samarali ishtirok etish nafaqat akademik samaradorlikni oshirishga, balki oʻquvchilarning ijtimoiy koʻnikmalari va hissiy barqarorligini oshirishga ham olib kelishi mumkin.

Xulosa. Tahlil ota-onalarning ishtiroki va oʻquvchilar muvaffaqiyati oʻrtasidagi ishonchli bogʻliqlikni koʻrsatib, taʼlim muassasalarining oilalarni faol jalb qiladigan strategiyalarga ustuvor ahamiyat berish zarurligini taʼkidlaydi. Ushbu topilmalar maktablarda ota-onalar va oʻqituvchilar oʻrtasidagi mustahkam hamkorlikni taʼminlaydigan innovatsion usullarni qoʻllash uchun harakatga chaqiruv boʻlib xizmat qiladi, pirovardida oʻquvchilar uchun gullab-yashnayotgan taʼlim muhitini taʼminlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Beyker, a. J. L. Va soden, l. (2020). Ota-onalar ishtirokining oʻquvchilarning oʻquv natijalariga taʼsiri: adabiyotlarni koʻrib chiqish. Taʼlim tadqiqotlari sharhi, 15(4), 1-15. Doi:10.1016/j.edurev.2020.100394
2. Bryk, a. S. Va schneider, b. (2002). Maktablarga ishonch: takomillashtirish uchun asosiy manba. Nyu-york: rassel seyj fondi.
3. Xalq taʼlimi markazi. (2015). Ota-onalar ishtiroki: ishlaydigan strategiyalar. <https://www.centerforpubliceducation.org/research/parent-involvement-strategiesthat-work>
4. Xolmirzayev Shavkat Abdulazizovich. (2024). USTOZ-SHOGIRD

AN'ANALARINI RIVOJLANTIRISHDA HAMKORLIK PEDAGOGIKASINING
AXAMIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В
МИРЕ, 56(2), 76-78.

5. Xolmirzayev Shavkat. (2024). HAMKORLIK PEDAGOGIKA ASOSIDA
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI OILADA TASHKILOTCHILIK
XULQLARINI TARBIYALASH. Журнал «Вестник физической культуры и спорта»
Нукусского филиала Узбекского государственного университета физической
культуры и спорта, 1(4).